

Matej SLOVÁČEK, Monika MIŇOVÁ

Prešovská univerzita

v Prešove

Pedagogika Márie Montessoriovej a pripravenosť dieťaťa na vstup do primárnej školy

Abstract: Maria Montessori Pedagogy and Child Preparedness into Primary School

The given paper focuses on the Maria Montessori pedagogy and the child preparedness for the entrance into primary school. On the basis of available literature, the thesis processes the issues of this pedagogy and the pre-primary education in the context of child preparedness for the entrance into primary school. The empirical part of the paper includes methodology and the interpretation of our survey results, which aim was to compare the level of children preparedness for the entrance into primary school from the traditional kindergarten and the kindergarten, which uses the elements of Maria Montessori pedagogy.

Key words: Maria Montessori pedagogy, child preparedness into primary school, pre-school child

Kľúčové slová: pedagogika Márie Montessoriovej, pripravenosť detí na vstup do primárnej školy, dieťa predškolského veku

Úvod

Materské školstvo na Slovensku sa v súčasnosti ocitá vo víre zmien, ktoré sú zapríčinené nástupom inovovaného kurikula pre materské školy, legislatívnymi zmenami, zmenou vlády Slovenskej republiky. Stále však ostáva v popredí dieťa, ktoré „je po absolvovaní materskej školy pripravené na vstup do základnej školy” (Štátny vzdelávací program pre predprimárne vzdelávanie v materských školách, 2015, s. 7). Preto je aktuálna otázka pripravenosti detí na vstup do primárnej školy. Rovnako aktuálna je aj otázka pedagogiky Márie Montessoriovej, ktorá je v súčasnosti populárnou najmä u rodičov, ale aj u učiteľov, ktorí chcú svoje pôsobenie vo vzťahu k dieťaťu obohatiť.

Pedagogika Márie Montessoriovej

V kontexte súčasnej pedagogiky sa dielo Márie Montessoriovej radí do skupiny alternatívnych pedagogických koncepcií. „Pedagogika Márie Montessoriovej je výchovný, vzdelávací a výcvikový systém, ktoré je bezprostredne orientovaný na dieťa a jeho požiadavky a potreby“ (Slováček, 2015/2016, s. 12).

Mária Montessori (1872–1952) bola Talianka, prvá žena v Taliansku promovaná v odbore medicína. Zaoberala sa medicínou, pedagogikou, antropológiou a bojom za práva žien. 6. januára roku 1907 otvorila svoj Casa dei Bambini (Dom detí) v Ríme v časti San Lorenzo, kde začala s aplikovaním, analyzovaním a skúmaním svojich metód (Slováček–Miňová, 2015).

Výchova, vzdelávanie a výcvik v tejto pedagogike sú určované a charakterizované okrem iného aj vplyvom filozofických východísk, ku ktorým predmetná pedagogika patrí. Medzi filozofické východiská radíme filozofie výchovy, teórie výchovy, z ktorých pedagogika Márie Montessoriovej vychádza. Filozofia výchovy je „hraničná disciplína pedagogiky, ktorá analyzuje filozofické aspekty (ale i morálne) výchovného procesu v širokom zmysle slova ako procesu humanizácie človeka“ (Klimeková, 2001, s. 36).

Podľa Ryana Coopera (in: Kovalčíková a kol., 2010) sa v pedagogike uplatňujú štyri filozofie výchovy: perenializmus, esencializmus, progresivizmus, existencializmus.

Podľa Bélinovej–Mišurcovej (1980, s. 58): „Montessoriová sa pripája k pedocentrickej línii buržoáznej pedagogiky“. Pedocentrizmus je buržoázny pedagogický smer, ktorý zvyšuje význam záujmov detí, jeho prejavov a cieľ výchovy podriaďuje psychike dieťaťa. Rýdl (2014, s. 15) tvrdí: „Pedagogika Márie Montessori podporuje a podnecuje individuálnu inteligenciu a tvorivé správanie pri riešení problémov. Vedie k samostatnosti a nezávislosti jednotlivca“. „Predmetná pedagogika je založená na osobnosti dieťaťa, rešpektuje jeho individuálne potreby a osobitosti, dieťaťu umožňuje pracovať a učiť sa v slobodnom prostredí“ (Slováček–Miňová, 2015, s. 147). Na základe uvedeného radíme pedagogiku Márie Montessoriovej k progresivistickej filozofii výchovy. Progresivizmus je filozofia, ktorej ťažiskom sú potreby a záujmy dieťaťa. Cieľom je naplnenie myšlienky slobody a individuálneho šťastia, poskytnutie slobody dieťaťu v takom procese výchovy, vzdelávania a výcviku, ktorý zodpovedá jeho potrebám.

Teória výchovy je základná pedagogická disciplína, ktorá sa zaoberá cieľmi výchovy, zásadami výchovy, realizáciou jeho obsahu, formami výchovy, jej metódami a prostriedkami (Klimeková, 2001). Teórie výchovy hovoria o problémoch rozdelenia rozličných cieľových modelov rozvíjania osobnosti, tvrdí Zelina (2010). Pre potreby príspevku sme si vybrali, a pracovať budeme s klasifikáciou teórií výchovy podľa Bertranda (in: Kovalčíková a kol., 2010) a podľa Zelinu (2010).

Bertrand (1998) ponúka nasledujúcu klasifikáciu teórií výchovy: spiritualistické, personalistické, kognitívno-psychologické, sociokognitívne, sociálne, technologické, akademické. Na základe charakteristík pedagogiky Márie Montessoriovej a charakteristík teórií výchovy podľa Bertranda (in: Kovalčíková a kol., 2010) konštatujeme, že pedagogika Márie Montessoriovej patrí k personalistickým teóriám výchovy. Personalistické teórie výchovy (Bertrand, 1998) sú teórie výchovy, ktoré sa sústreďia na osobnosť dieťaťa. Uprednostňujú vo výchove osobnosť dieťaťa. Výchova má podľa týchto teórií sledovať individualitu osobnosti dieťaťa, zdôrazňujú vzájomný a partnerský vzťah medzi aktérmi výchovného procesu. Zdroje týchto teórií sa objavujú už začiatkom 20. storočia. Prepojenie tejto skupiny teórií výchovy a pedagogiky Márie Montessoriovej uvádzame v tabuľke 1.

Tabuľka 1. Personalistické teórie výchovy a pedagogika Márie Montessoriovej

Znaky personalistických teórií výchovy	Znaky pedagogiky Márie Montessoriovej
povzbudzujú dieťa, aby pracoval podľa svojich záujmov a aby si dával ciele, ktoré ho zaujímajú	senzitívne obdobia
ponúkajú dieťaťu všetky pomôcky potrebné pre jeho rozvoj	pripravené prostredie
sú zamerané na rozvoj do budúcnosti	aktivity každodenného života

Zdroj: vlastné spracovanie.

Pripravenosť dieťaťa na vstup do primárnej školy

Pripravenosť dieťaťa na vstup do primárnej školy chápeme ako integrujúci pojem nasledujúcich.

Pod konceptom *školská zrelosť* Langmeier–Krejčířová (1998) rozumejú stav biologického charakteru podmienený maturáciou nervového systému, čiže je závislý od času.

Školská pripravenosť je podľa Varcholovej–Maliňákovej–Miňovej (2003) schopnosť dieťaťa úspešne plniť požiadavky kladené na jeho osobnosť v primárnom vzdelávaní. Túto dieťa zväčša dosahuje absolvovaním programu predprimárneho vzdelávania v materskej škole, ktorá podľa Miňovej (2012, s. 15) „zastáva v živote dieťaťa dôležité miesto“.

Spôsobilosť Průcha–Veteška (2014) v *Andragogickom slovníku* vymedzujú ako pripravenosť a schopnosť jedinca úspešne sa vyrovnávať so situáciami a úlohami. Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove z vzdelávaní [školský zákon]

a o zmene a doplnení niektorých zákonov vo svojom treťom oddiele určuje začiatok povinnej školskej dochádzky takto: „Povinná školská dochádzka začína začiatkom školského roka, ktorý nasleduje po dni, keď dieťa dovŕši šiesty rok veku a dosiahne školskú spôsobilosť, ak tento zákon neustanovuje inak“.

Prieskumná časť

V prieskume sme si stanovili viacero problémov. Jeden z nich, na ktorý sme hľadali odpoveď, bol takto naformulovaný: Aká je úroveň pripravenosti dieťaťa na vstup do primárnej školy z materskej školy uplatňujúcej pedagogiku Márie Montessoriovej a z tradičnej materskej školy?

Cieľom testovania detí bolo „Zistiť a porovnať úroveň pripravenosti na vstup do primárnej školy u detí z materskej školy uplatňujúcej pedagogiku Márie Montessoriovej a z tradičnej materskej školy“.

Deti sme testovali pomocou Zelinovho „R“ testu, ktorý má 12 úloh. Náš súbor tvorilo 20 detí zo slovenských materských škôl (10 detí z tradičnej školy a 10 detí z materskej školy uplatňujúcej pedagogiku Márie Montessoriovej). Všetky deti v čase testovania absolvovali tretí rok dochádzky do materskej školy a súčasne všetky deti nastúpia v septembri 2016 do primárnej školy.

Vybrali sme si 3 úlohy z daného testu, ktoré bližšie budeme analyzovať. Každá úloha je z inej vzdelávacej oblasti pripravenosti dieťaťa na školu.

Tabuľka 2. Meno a priezvisko

Odpovede				
Počet bodov	Montessori pedagogika		Tradičná škola	
	n	[%]	n	[%]
1	10	100	10	100
2	8	80	10	100

Zdroj: vlastné spracovanie.

Legenda:

1 — jeden bod za meno.

2 — dva body za meno aj priezvisko.

V tabuľke 2 uvádzame výsledky otázky, v ktorej sme sa pýtali na meno a priezvisko. 100% testovaných detí z oboch skupín povedalo svoje meno, 20% zo skupiny Montessori pedagogika nepoznalo rozdiel medzi menom a priezviskom. Schopnosť predstaviť sa menom a priezviskom rezonuje v obsahu výchovy, vzdelávania a výcviku v materskej škole v *Programe výchovy a vzdelávania*

detí v materských školách (1999) aj v Štátnom vzdelávacom programe ISCED 0 — predprimárne vzdelávanie (2008). Poznať a pomenovať svoje meno a priezvisko je v prvom menovanom dokumente začlenené v rozumovej výchove pre 3 až 4 ročné deti. V druhom dokumente, súčasne platnom, ktorý obsah uvádza ako výstup z predprimárnej výchovy, vzdelávania a výcviku nachádzame obsahový štandard: Meno a priezvisko dieťaťa, výkonový štandard: predstaviť sa menom i priezviskom v tematickom okruhu Ja som v kognitívnej vzdelávacej oblasti.

Tabuľka 3. Kresba postavy

Počet bodov	Odpovede			
	Montessori pedagogika		Tradičná škola	
	n	[%]	n	[%]
1	2	20	0	0
2	4	40	2	20
3	1	10	3	30
4	2	20	3	30
5	1	10	2	20
Spolu	10	100	10	100

Zdroj: vlastné spracovanie.

Legenda:

- 1 — jeden bod ak dieťa nakreslilo hlavonožca, chýbal trup, alebo išlo o čmáranie.
- 2 — dva body pri primitívnej kresbe s hlavou a trupom, ak boli končatiny vyjadrené jednoduchými čiarami.
- 3 — tri body sme udelili ak kresba mala hlavu, trup a končatiny, paže alebo nohy boli nakreslené dvojitou čiarou, tolerovali sme vynechanie krku, vlasov, odevu, prstov a chodidiel.
- 4 — štyri body sme udelili pri splnení všetkých detailov ako v bode e), okrem syntetického spôsobu zobrazenia. Tri chýbajúce časti (krk, vlasy, prst na ruke) boli odpustené.
- 5 — päť bodov ak dieťa nekreslilo postavu, ktorá mala: hlavu, krk, končatiny. Hlava bola s trupom spojená krkom, ktorý nebol väčší ako trup. Na hlave boli nakreslené vlasy, uši, na tvári oči, ústa, nos. Paže museli byť zakončené piatimi prstami, nohy dolu zahnuté. Oblečenie, postava bola nakreslená syntetickým spôsobom.

Tabuľka 3 prezentuje výsledky úlohy, v ktorej deti mali nakresliť mužskú postavu. 1 bod získalo 20% detí zo skupiny Montessori pedagogika, 2 body 40% detí zo skupiny Montessori pedagogika, zo skupiny Tradičná škola 20% detí; 3 body získali 4 deti, 1 zo skupiny Montessori pedagogika, 3 zo skupiny Tradičná škola. Plný počet dosiahlo 20% detí zo skupiny Tradičná škola. V skupine Montessori pedagogika to bolo iba jedno dieťa. Celkovo vyššiu úroveň v tejto úlohe dosiahli deti zo skupiny Tradičná škola. Kreslenie má podľa Bednářo-

vej-Šmardovej (2013) veľký význam pre neskôr osvojovanú zručnosť písania. V predškolskom veku je jemná motorika, grafomotorika, vizuomotorika a ich úroveň, dôležitým kritériom pri posudzovaní školskej pripravenosti. Kresba môže poskytnúť informáciu o celkovej úrovni dieťaťa; o motorike, zrakovom vnímaní, priestorovom vnímaní, emocionalite dieťaťa, vzťahoch a jeho postojoch.

Podľa Vágnerovej (2000), detská kresba je kráľovskou cestou k poznaniu detskej psychiky a odráža dosiahnutú úroveň vývinu rozumových schopností.

Tabuľka 4. Dokončenie úlohy

Počet bodov	Odpovede			
	Montessori pedagogika		Tradičná škola	
	n	[%]	n	[%]
0	1	10	4	40
1	9	90	6	60
Spolu	10	100	10	100

Zdroj: vlastné spracovanie.

Legenda:

0 — nula bodov za nedokončenie úlohy.

1 — jeden bod za dokončenie úlohy.

Tabuľka 4 deklaruje výsledky úlohy, ktorá bola zameraná na dokončenie zadanej úlohy. Touto úlohou sme diagnostikovali úmyselnú pozornosť, sústredenie, vytrvalosť, samostatnosť. Úlohu dokončilo 90% detí zo skupiny Montessori pedagogika, 60% zo skupiny Tradičná škola. U školáka sa podľa Bednárovej-Šmardovej (2013) predpokladá aj primeraná miera samostatnosti a vytrvalosti pri vypracovaní zadanej úlohy. Aj táto testovaná oblasť patrí do obsahu výchovy, vzdelávania a výcviku v materskej škole a to deklarujeme retrospektívne uvádzaním časti obsahu estetickéj výchovy z *Programu výchovy a vzdelávania detí v materských školách* (1999), do ktorej patria hudobná, výtvarná a literárna výchova. Jedným z jej cieľov bolo — podnecovať samostatnosť, záujmy, motiváciu (vrátane tendencie dokončiť činnosť). Aj v súčasnom kurikule sa stretávame s požiadavkou: začať, rozvíjať a dokončiť hru (*Štátny vzdelávací program ISCED 0 — predprimárne vzdelávanie*, 2008).

Záver

Na základe výsledkov nášho prieskumu nemôžeme zovšeobecňovať závery. Konštatujeme však, že podľa výsledkov nášho prieskumu je príprava detí v školách s prvkami pedagogiky Márie Montessoriovej dostačujúca, no na druhej strane konštatujeme, že výsledky nie sú až také rozdielne ako sme očakávali. Bolo by zaujímavé podobný prieskum zrealizovať s väčšou prieskumnou vzorkou, použiť viacero testov na overovanie školskej pripravenosti a porovnať tradičnú materskú školu a školu uplatňujúcu pedagogiku Márie Montessoriovej, ale nie v podobe prvkov implementovaných do školského vzdelávacieho programu, ale v škole buď súkromnej, alebo Montessori školy v zahraničí.

Literatúra

- Bednářová, J., Šmardová, V. (2012). *Školská zrelosť. Čo by malo dieťa vedieť pred vstupom do školy*. Brno: Edika.
- Bělinová, L., Mišurcová, V. (1980). *Z dějin předškolní výchovy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Bertrand, Y. (1998). *Soudobé teorie vzdělávání*. Z francouzštiny přeložil O. Selucký. Praha: Portál.
- Klímeková, A. (2001). *Základy etiky a filozofie. Slovník etiky, etickej výchovy a filozofie*. Prešov: VEOS.
- Kovalčíková, I. a kol. (2010). *Úvod do pedagogiky*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove. Pedagogická fakulta.
- Langmeier, J., Krejčířová, D. (1998). *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing.
- Miňová, M. (2012). *Kooperácia materskej školy s rôznymi inštitúciami*. In: *Kooperácia školy s inštitúciami*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove. Pedagogická fakulta, s. 7–67.
- Průcha, J., Veteška, J. (2014). *Andragogický slovník*. Praha: Grada.
- Program výchovy a vzdelávania detí v materských školách*. (1999). Bratislava: Štátny pedagogický ústav.
- Rýdl, K. (2014). *Pedagogika Montessori a její instituce*. In: *Montessori v priestore formálneho a neformálneho vzdelávania učiteľov*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, s. 15–32.
- Slováček, M. (2015/2016). *Vzťah edukanta a edukátora podľa Márie Montessoriovej*. „Naša Škola“, 19, č. 7, s. 12–19.
- Slováček, M., Miňová, M. (2015). „Zabudnutá?“ — Pedagogika Márie Montessori. In: *Študent na ceste k praxi IV. Zborník príspevkov zo Študentskej vedeckej konferencie v odbore špeciálna pedagogika a liečebná pedagogika*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove. Pedagogická fakulta, s. 145–152.
- Štátny vzdelávací program pre predprimárne vzdelávanie v materských školách*. (2015). Bratislava: Štátny pedagogický ústav, <http://www.statpedu.sk/clanky/inovovany-statny-vzdelavaci-program> (cit. 2016-05-5).
- Štátny vzdelávací program ISCED 0 — predprimárne vzdelávanie*. (2008). Bratislava: Ministerstvo školstva Slovenskej republiky. Štátny pedagogický ústav.
- Varchlová, M., Maliňáková, M., Miňová, M. (2003). *Pedagogická diagnostika a individuálny vzdelávací plán v podmienkach materskej školy*. Prešov: Rokus.
- Vágnerová, M. (2000). *Vývojová psychologie*. Praha: Portál.
- Zelina, M. (2010). *Teórie výchovy alebo hľadanie dobra*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.

